

Dr Teresa Bal-Woźniak

Katedra Przedsiębiorczości, Zarządzania i Ekoinnowacyjności
Politechnika Rzeszowska im. Ignacego Łukasiewicza

Uwarunkowania instytucjonalne dostosowań zasobów ludzkich do wyzwań współczesnej gospodarki*

WPROWADZENIE

Hipoteza niedostosowania zasobów ludzkich do wyzwań współczesności stała się przesłanką poszukiwań odpowiedzi na pytanie o charakter uwarunkowań tego niedostosowania. Zarówno w literaturze przedmiotu z zakresu rynków pracy, jak i w dokumentach programowych (krajowych i Unii Europejskiej) na pierwszy plan wysuwane są problemy niedostosowań w zakresie ilościowych aspektów zasobów ludzkich. Wyrażają się one stopą bezrobocia, liczbą ofert pracy czy liczbą zatrudnionych w gospodarce. Są to kwestie bezspornie ważne, szczególnie ze społecznego punktu widzenia i aktualnych możliwości ich kształtowania zgodnie z oczekiwaniami, w kontekście odczuwalnych nierówności. W długiej perspektywie bardziej istotne dla wzrostu gospodarczego znaczenie mają niedostosowania o charakterze jakościowym, związane z kapitałem intelektualnym. Zarówno jego poziom, jak i umiejętności czerpania z niego korzyści przez stosowanie wiedzy w praktyce są wynikiem oddziaływania instytucji rozumianych jako reguły myślenia i działania (reguły gry). Stąd celem artykułu jest ukazanie stopnia wpływu wybranych systemowych rozwiązań instytucjonalnych na spożytkowanie w praktyce gospodarczej zasobów wiedzy ucieleśnionej w kapitale ludzkim, innowacyjności i technologiach informacyjno-komunikacyjnych traktowanych łącznie jako trzon kapitału intelektualnego poszczególnych gospodarek narodowych.

Dla potrzeb niniejszego opracowania zastosowano wnioskowanie oparte na indeksach wiedzy (KI) i indeksach gospodarki opartej na wiedzy (KEI), opracowanych zgodnie z metodologią Knowledge Assessment Methodology (KAM) w Instytucie Banku Światowego. Realizację celu oparto na założeniu o uznaniu gospodarki opartej na wiedzy (GOW) za główne źródło współczesnych wyzwań. Jej główne filary według KAM związane z wiedzą obejmują zespół informacji po stronie nakładów i wyników dotyczących edukacji, systemu innowacji i tech-

* Opracowanie w ramach „Pracy naukowej finansowanej ze środków na naukę w latach 2007–2009 jako projekt badawczy”.

nologii informacyjno-komunikacyjnych (ICT). Wspiera je filar odnoszący się do reżimu instytucjonalnego i fakt ten przesądził o zastosowaniu mierników KAM do realizacji celu opracowania, choć w metodologii KAM nie jest zadowalająco rozstrzygnięty problem znaczenia jakościowych charakterystyk wiedzy w rozwoju GOW.

GOW WYZWANIEM WSPÓŁCZESNOŚCI

Określenie GOW jako „kategoria powszechnie już stosowana” oznacza taką gospodarkę, w której dla większości przedsiębiorstw czynnikiem przewagi konkurencyjnej jest wiedza¹, choć metody pomiaru wkładu wiedzy w efektywność produkcji nie są ciągle dostatecznie zobiektywizowane. Przyjęcie GOW za źródło wyzwań współczesnej gospodarki równoznaczne jest z odnoszeniem kwestii tytułowej do zachowań uczestników procesów gospodarowania i dodatkowo z przyznaniem, że „działalność przedsiębiorstw w dobie globalizacji rynku jest w równej – a może nawet w większej mierze – zdeterminowana tym, co dzieje się w jego ewoluującym otoczeniu, niż tym, co dzieje się w nim samym [Borowiecki, 2008, s. 25].

Kwestią sporną pozostaje ustalenie, jakie państwa zaliczać do tych, w których już istnieje gospodarka oparta na wiedzy. Jednym ze sposobów jest przyjęcie za podstawę KEI, czyli indeksów gospodarki opartej na wiedzy (tab. 1).

Tabela 1. Ranking państw jako podstawa sądu o występowaniu w nich GOW

Lp.	2003		2005		2007	
	Państwo	KEI	Państwo	KEI	Państwo	KEI
1	2	3	4	5	6	7
1	Szwecja	9,25	Szwecja	9,26	Dania	9,58
2	Finlandia	9,11	Dania	9,22	Szwecja	9,52
3	Dania	9,08	Norwegia	9,17	Finlandia	9,37
4	Szwajcaria	8,84	Finlandia	9,07	Holandia	9,32
5	W. Brytania	8,80	Holandia	9,02	Norwegia	9,27
6	Islandia	8,76	Szwajcaria	8,99	Kanada	9,21
7	Holandia	8,71	Kanada	8,94	Szwajcaria	9,15
8	Australia	8,70	Australia	8,88	W. Brytania	9,09
9	Norwegia	8,65	W. Brytania	8,80	USA	9,08
10	USA	8,58	USA	8,80	Australia	9,05
11	Kanada	8,58	N. Zelandia	8,76	Irlandia	8,92

¹ Poza wysokim stopniem ogólności tego stwierdzenia, problemem jest też odpowiedź na pytanie, czy jest to kategoria stopniowalna. Przesłanki twierdzącej odpowiedzi zawarte są w określeniu typu: *budowa gospodarki opartej na wiedzy*, zob. np. [Kukliński, 2003, s. 11–31, 89–100, 123–128, 132–137, 169–173, 241–252, 261–266].

1	2	3	4	5	6	7
12	N. Zelandia	8,51	Islandia	8,71	Austria	8,89
13	Niemcy	8,41	Austria	8,58	Islandia	8,88
14	Japonia	8,35	Irlandia	8,56	Niemcy	8,87
15	Belgia	8,33	Niemcy	8,54	N. Zelandia	8,87
16	Singapur	8,24	Belgia	8,46	Belgia	8,73
17	Austria	8,17	Japonia	8,46	Tajwan	8,69
18	Luksemburg	8,16	Luksemburg	8,39	Luksemburg	8,65
19	Irlandia	8,14	Tajwan	8,37	Japonia	8,56
20	Tajwan	8,10	Francja	8,36	Francja	8,47

Źródło: [KAM 2006, 2007, 2008, (http)].

Kierując się wyłącznie poziomem indeksów gospodarki opartej na wiedzy można byłoby do GOW zaliczyć gospodarki, dla których KEI przekracza poziom 9,00 w 10 punktowej skali ocen. W tym rygorystycznym podejściu należałoby uznać, że jedynie 10 krajów osiągnęło poziom rozwoju właściwy dla GOW. Obniżając jednak wymagania dla KEI w 2007 r. do $+8,5$ uzyskujemy grupę 20 państw. Polska z indeksem KEI na poziomie 7,38 zajmuje odległą 35. pozycję w rankingu 140 państw świata [KAM 2008].

Procesem równoległym do budowy GOW i dokonującej się modernizacji technologicznej jest kształtowanie się społeczeństwa informacyjnego (SI) charakteryzującego się powszechnością posługiwania się technologiami informacyjno-komunikacyjnymi (ICT), umiejętnościami korzystania z produktów wiedzy i zdolnościami tworzenia produktów wiedzy. Ocena dokonań w zakresie kształtowania społeczeństwa informacyjnego w państwach Unii Europejskiej zawarta jest m.in. w raporcie dotyczącym postępów w reformowaniu gospodarek UE zgodnie ze Strategią Lizbońską (SL) [Blanke, Geiger, 2008]. Indeks społeczeństwa informacyjnego stosowany tam, w 1/3 jest efektem danych pochodzących z International Telecommunication Union dotyczących liczby łączy internetowych oraz komputerów osobistych przypadających na 100 osób (*hard data*), a w 2/3 jest wynikiem badań (*survey data*), odnoszących się do priorytetów rządowych w zakresie ICT i programów promujących ich stosowanie, internetowej dostępności usług oferowanych przez władze publiczne (rejestracja samochodu, podania o paszport, pozwolenia biznesowe), prawa związanego ze stosowaniem ICT (elektroniczny handel, podpisy cyfrowe), konkurencji między dostawcami usług internetowych, zakresu używania Internetu dla współdziałania z klientami, dostępu do Internetu w szkołach i tym podobnych kwestii, podawanych ocenom w skali od 1 do 7. Indeks SI i siedem innych indeksów dotyczących takich obszarów badawczych, jak: innowacje i B+R, liberalizacja, sieci przemysłowe, usługi finansowe, otoczenie przedsiębiorstw, wykluczenia społeczne oraz trwały rozwój, tworzą indeks NGSL, jako syntetyczną miarę postępów w budowie nowej gospodarki określonej założeniami Strategii Lizbońskiej (tab. 2).

Tabela 2. Ranking UE-27 według zaawansowania społeczeństwa informacyjnego

Państwo	Indeks SI		Indeks NGSL		Państwo	Indeks SI		Indeks NGSL	
	Wartość	Poz.	Poz.	Wartość		Wartość	Poz.	Poz.	Wartość
Szwecja	6,07	1	1	5,71	Cypr	4,33	15	13	4,48
Holandia	5,76	2	4	5,44	Portugalia	4,32	16	14	4,61
Dania	5,71	3	2	5,64	Hiszpania	4,07	17	17	4,52
Estonia	5,56	4	12	5,02	Czechy	4,03	18	16	4,53
W. Brytania	5,42	5	9	5,12	Litwa	3,95	19	19	4,39
Austria	5,30	6	5	5,34	Słowacja	3,94	20	20	4,34
Finlandia	5,27	7	3	5,64	Łotwa	3,93	21	21	4,25
Luksemburg	5,12	8	7	5,22	Węgry	3,86	22	22	4,10
Niemcy	4,96	9	6	5,34	Italia	3,83	23	24	4,05
Francja	4,96	10	8	5,12	Rumunia	3,70	24	25	3,84
Malta	4,75	11	18	4,43	Bułgaria	3,57	25	27	3,68
Słowenia	4,71	12	15	4,58	Polska	3,18	26	26	3,76
Belgia	4,51	13	10	5,11	Grecja	3,18	27	23	4,10
Irlandia	4,44	14	11	5,03	USA	5,73	x	x	5,44

*Objaśnienia: wartość indeksów zawiera się w przedziale 1–7; zaciemnione pola odpowiadają wyższym poziomom indeksów społeczeństwa informacyjnego (SI) w porównaniu z indeksami nowej gospodarki zgodnej z założeniami Strategii Lizbońskiej (NGSL).

Źródło: opracowanie na podstawie: [Blanke, Geiger, 2008, s. 8].

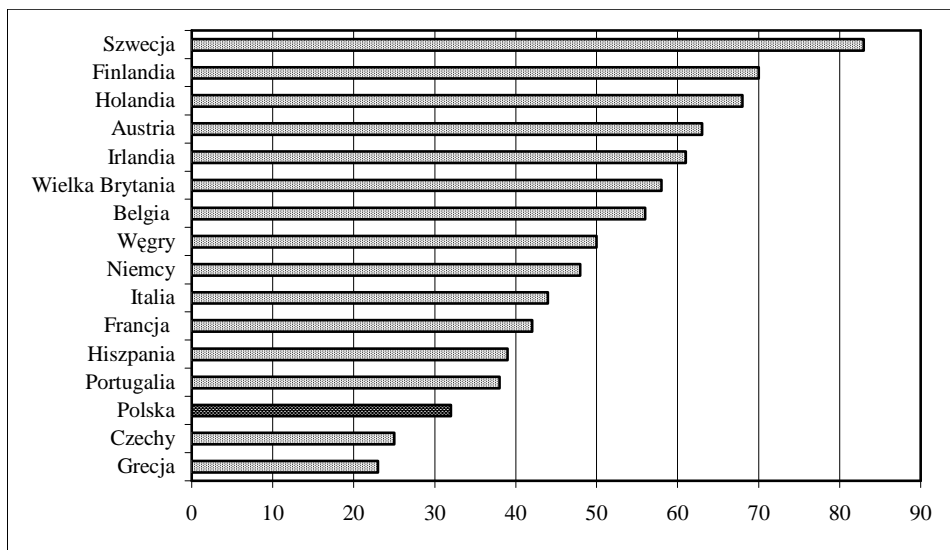
Zestawienie informacji w tabeli 2 prowadzi do wniosków dwojakiego rodzaju. W części krajów postęp w kształtowaniu społeczeństwa informacyjnego przewyższa wymagania wynikające z procesu budowania nowej gospodarki, której wzorzec określono w SL (zaciemnione pola tab. 2). Indeks SI dla USA, przytoczony dla celów porównawczych, plasuje społeczeństwa amerykańskie za społeczeństwem Szwecji i Holandii. Wszystkie pozostałe kraje UE-27, charakteryzują się wyższymi indeksami NGSL, co może wskazywać na niedostosowania zasobów ludzkich do wymagań nowej gospodarki zgodnej z wymaganiami SL i zbieżnej z miarami GOW. W obu przywołanych raportach Polska plasuje się na odległych miejscach (por. tab. 1 i 2). W Polsce występuje zarówno problem słabego zaawansowania GOW, jak i problem niedostosowania zasobów ludzkich do dokonujących się zmian w kierunku nowej gospodarki zgodnej z założeniami SL.

HIPOTEZA NIEDOSTOSOWANIA ZASOBÓW LUDZKICH

Kwestie różnego typu dostosowań, głównie jednak ilościowych, zob. np. [Woźniak, 1998, s. 11–97], podejmowane są ze zwiększoną intensywnością od

samego początku polskiej transformacji. Występują one w różnych postaciach, przy czym w niedostosowaniu zasobów ludzkich ciągle dominuje strona ilościowa i dyskutowane w związku z tym problemy bezrobocia czy rozbieżności między zawodami wyuczonymi a zawodami, na które ujawnia się zapotrzebowanie [Kabaj, 2006], [Jarmołowicz, Knapińska, 2005, s. 105–150]. Tymczasem w długiej perspektywie – dla wzrostu gospodarczego i niwelowania nierówności – bardziej istotne znaczenie mają przemiany o charakterze jakościowym, powiązane z kapitałowym charakterem wiedzy, narzędziowym charakterem innowacyjności oraz instrumentalnym znaczeniem ICT, które wynikają z filarów GOW.

Wiedza może stawać się źródłem bogactwa pod warunkiem ukształtowania się kapitału ludzkiego na określonym poziomie. W kontekście podjętego tematu, szczególnie chodzi o kapitał ucieleśniany w aktualnie pracujących, zaangażowanych bezpośrednio w biznesie czy w innej jakiegokolwiek sferze przyczyniającej się do generowania efektów zgodnie z celami GOW, tj. w jednostkach ekonomicznych, w nauce, w edukacji, jednostkach administracji rządowej i samorządowej. Odpowiada temu część *Raportu o Kapitale Intelktualnym Polski* poświęcona dorosłym (rys. 1).

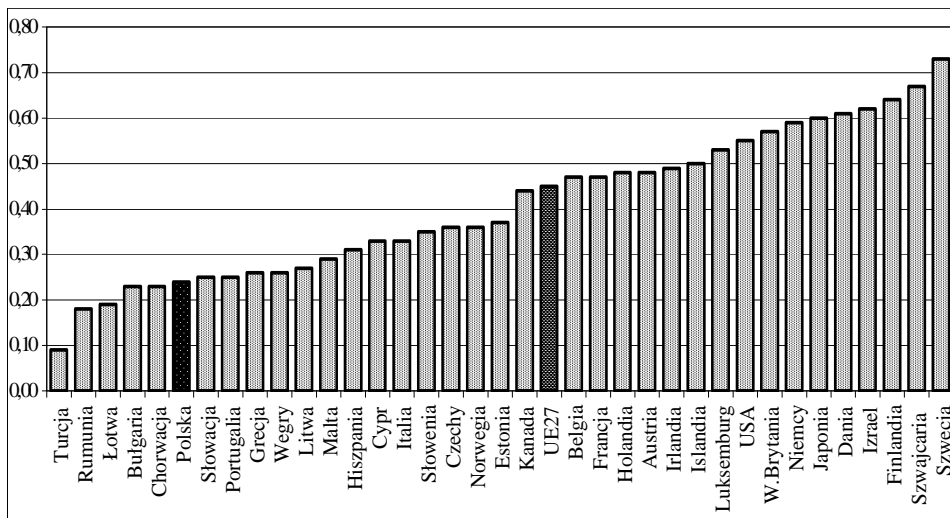

Rysunek 1. Indeks kapitału intelektualnego dorosłych

Źródło: [Raport..., 2008, s. 91].

Indeks kapitału intelektualnego dla dorosłych plasuje Polskę na 14. miejscu spośród 16 krajów europejskich objętych porównaniem. Skala niedostosowania zasobów do wymagań współczesności jest jeszcze bardziej uwidoczniła w ran-

kingu Europejskiej Karty Innowacyjności [EIS 2008]. Wśród 37 badanych krajów² Polska zajmuje 6. miejsce od końca (rys. 2).

Rysunek 2. Syntetyczny indeks innowacyjności gospodarki Polski na tle krajów objętych badaniem w ramach Europejskiej Karty Innowacyjności (EIS)

Źródło: [EIS 2007].

Wszystkie przytaczane wskaźniki w sposób bezpośredni lub pośrednio związane są z jakością zasobów ludzkich, a poziom wskaźników w odniesieniu do Polski na tle osiągnięć europejskich świadczy o zaniedbaniach, pomimo wieloletniego już okresu transformacji naszej gospodarki. Europejska Karta Innowacyjności miała pełnić funkcję instrumentalną w zakresie sterowania polityką innowacyjną krajów członkowskich UE. Tymczasem osiągnane wyniki w większości z 26 wskaźników stanowiących podstawę EIS (poza liczbą absolwentów) wskazują na brak skuteczności tej polityki, pomimo realizowanych od wielu lat planów operacyjnych nakierowanych na kształtowanie kapitału ludzkiego i podnoszenie innowacyjności gospodarki.

Utrzymywanie się tej niekorzystnej sytuacji z punktu widzenia rozwoju gospodarki i nadrabiania zapóźnień w stosunku do krajów bardziej rozwiniętych, skłania do przypuszczeń o występowaniu instytucjonalnych uwarunkowań rozwojowych i „ciążących” schematach myślenia i działania wyniesionych z poprzedniego ustroju gospodarczego, gdyż „zmiany polityki są zazwyczaj nieefektywne dopóki nie są umocowane w reformach instytucjonalnych” [Milczarek,

² Poza krajami UE do badań porównawczych włączono 10 innych państw spoza UE-27.

2006, s. 52–53]. Jakościowy charakter tych uwarunkowań utrudnia wyrażanie ich wpływu na zjawiska i procesy. Kwestia ta nie sprzyja rzeczowej dyskusji nad rolą czynników instytucjonalnych w kształtowaniu wzrostu gospodarczego. Z jednej strony donośne są głosy, zob. np. [Sachs, 2003, s. 38–41] przestrzegające przed przecenianiem roli szeroko definiowanych instytucji w kształtowaniu wzrostu gospodarczego, w porównaniu z innymi jego determinantami, głównie geograficznymi czy zasobami naturalnymi. Z drugiej strony coraz obszerniejsza jest literatura empiryczna poświęcona tzw. głębokim determinantom wzrostu gospodarczego, wśród których obok czynników geograficznych i integracji ujmowane są instytucje, w roli czynnika o charakterze częściowo endogenicznym [Rodrik, 2003].

Z racji uczynienia jakościowej strony zasobów ludzkich przedmiotem niniejszego opracowania, szczególnie interesujący jest wpływ uwarunkowań instytucjonalnych i po stronie nakładów i po stronie wyników. Instytucje szeroko rozumiane wpływają zarówno na kształtowanie się potencjału ludzkiego przez wzbogacanie zasobów wiedzy (kapitału ludzkiego, innowacyjnego, procesowego, infrastrukturalnego), jak również na spożytkowanie zasobów wiedzy w praktyce. Tym samym, położenie akcentu na zasobach ludzkich, i to na jakościowej ich stronie, czyli kapitale ludzkim, jest nawiązaniem do nurtu tzw. płytkich determinantów wzrostu, wśród których kapitał ludzki zajmuje poczesne miejsce [Woźniak, 2008, s. 127–129]. Ujawnia się jeszcze jeden istotny czynnik utrudniający identyfikowanie wpływu uwarunkowań instytucjonalnych na różne procesy, a mianowicie wysoki stopień skorelowania różnorodnych instytucji, nawet przy rozpatrywaniu ich jako kompleksów instytucjonalnych oraz trudności w jednoznacznym rozróżnieniu między instytucjami a polityką ekonomiczną [Wojtyła, 2008, s. 26–32].

Dla potrzeb niniejszego opracowania zastosowano metodę pośredniego wnioskowania o wpływie uwarunkowań instytucjonalnych na przemiany w zakresie stosowania wiedzy w praktyce, z wykorzystaniem statystyk Instytutu Banku Światowego oraz indeksów wiedzy (KI) i indeksów gospodarki opartej na wiedzy (KEI) wyznaczanych zgodnie z metodologią KAM (tab. 3).

Tabela 3. Hipotetyczny wpływ instytucji na stosowanie wiedzy w praktyce

Pozycja w KAM 2008	Kraje	KI	KEI	Różnica KEI i KI	Pozycja w KAM 2008	Kraje	KI	KEI	Różnica KEI i KI
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
35	Polska	7,37	7,38	0,01	34	Cypr	7,47	7,55	0,08
13	Austria	8,76	8,89	0,13	27	Czechy	7,70	7,83	0,13
16	Belgia	8,70	8,73	0,03	23	Estonia	8,22	8,34	0,12

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Dania	9,55	9,58	0,03	30	Litwa	7,60	7,68	0,08
3	Finlandia	9,33	9,37	0,04	32	Łotwa	7,51	7,64	0,13
20	Francja	8,69	8,47	-0,22	x	Malta	.	.	x
38	Grecja	7,48	7,38	-0,10	36	Słowacja	7,12	7,33	0,21
25	Hiszpania	8,13	8,24	0,11	24	Słowenia	8,29	8,25	-0,04
4	Holandia	9,36	9,32	-0,04	28	Węgry	7,67	7,85	0,18
14	Irlandia	8,82	8,92	0,10	41	Bułgaria	6,73	6,80	0,07
18	Luksemburg	8,40	8,65	0,25	45	Rumunia	6,20	6,37	0,17
10	Niemcy	8,83	8,87	0,04	57	Ukraina	6,38	5,80	-0,58
33	Portugalia	7,22	7,52	0,30	52	Turcja	5,14	5,61	0,47
2	Szwecja	9,63	9,52	-0,11	7	Szwajcaria	9,03	9,15	0,12
11	W. Brytania	9,03	9,09	0,06	5	Norwegia	9,27	9,27	0,00
29	Italia	8,19	7,86	-0,33	12	Islandia	8,87	8,88	0,01
x	Europ. Zach.	8,73	8,72	-0,01	19	Japonia	8,84	8,56	-0,28
8	USA	9,05	9,08	0,03	6	Kanada	9,14	9,14	0,00

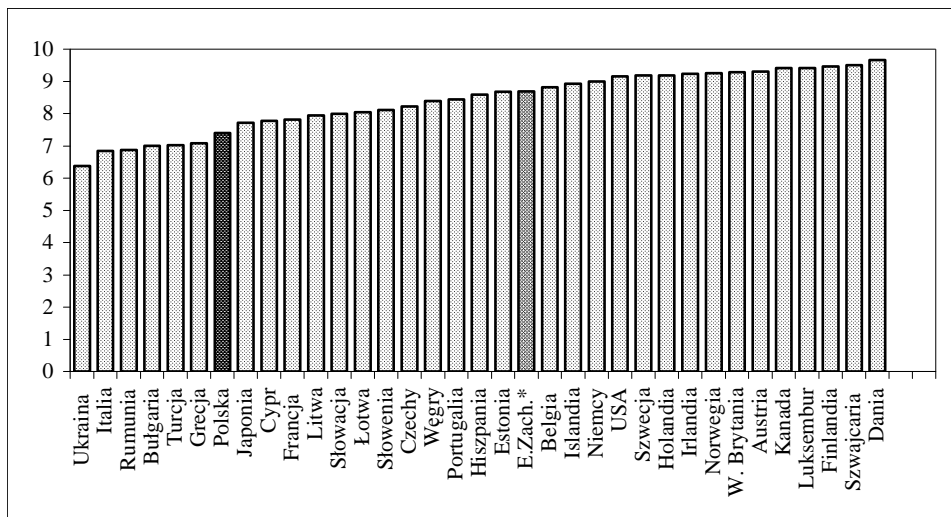
Źródło: na podstawie [KAM 2008, (http)].

Z metodologii KAM wynika, że indeks wiedzy odzwierciedla wielkość niematerialnych zasobów wiedzy ucieleśnionej w kapitale ludzkim, systemie innowacji i technologiach informacyjno-komunikacyjnych. Potencjał ten może ulegać wzmocnieniu w warunkach sprzyjającej rozwojowi infrastruktury instytucjonalnej. Zgodnie z przyjętym założeniem badawczym odpowiada temu w tabeli 3 dodatnia różnica między indeksem gospodarki opartej na wiedzy (KEI) oraz indeksem wiedzy (KI). Miara hipotetycznego wpływu uwarunkowań instytucjonalnych, występująca ze znakiem minus w tabeli 3, wskazuje na brak sprzyjających warunków instytucjonalnych do stosowania wiedzy w praktyce (niemal w 1/3 rozpatrywanych przypadków)³. Wśród tych przypadków znajdowała się również Polska, według odczytu z 24 czerwca 2008 r., choć miara dla Polski była w znikomym stopniu ujemna (minus 0,04), czyli można było przypuszczać, że odchylenie in minus mieści się w granicach błędu. Okazało się, że takie przypuszczenie było trafne, bowiem według odczytu z 15 listopada 2008 r., różnica wskaźników jest dodatnia (i znów można przyjąć, że wynik równy +0,01 mieści się w granicach błędu). Na tle przytoczonych danych w wyjątkowo niekorzystnej sytuacji znajduje się gospodarka

³ W zbiorze 140 krajów objętych badaniem KAM 2008, negatywny wpływ na zaawansowanie GOW ekonomicznych i politycznych rozwiązań instytucjonalnych został odnotowany w 36,6% przypadków.

Ukrainy ze wskaźnikiem minus 0,58 (dalsze obniżenie z minus 0,47 według stanu danych dostępnych online w dniu 24.06.2008 r.). Należy jednak zauważyć, że niedostatki w zakresie tak ujmowanej infrastruktury instytucjonalnej występują nie tylko w gospodarkach zapóźnionych, ale także tych bardziej zaawansowanych w rozwoju (Francja: minus 0,22; Italia: minus 0,33; Japonia: minus 0,28).

Dodatkowym aspektem analizy może być międzynarodowe porównanie indeksów tzw. reżimu instytucjonalnego (rys. 3).

Rysunek 3. Indeks reżimu instytucjonalnego dla grupy wybranych krajów

Źródło: na podstawie: [KAM 2008].

Z zestawionych informacji (tab. 3 i rys. 3) wynika, że między wyróżnionymi układami analizy nie zachodzą żadne korelacje. Przy wysokim poziomie indeksu instytucjonalnego może wystąpić negatywny jego wpływ na indeks wiedzy (np. Szwecja) i odwrotnie: przy niskim poziomie indeksu może występować dodatni jego wpływ na indeks wiedzy (np. Turcja). Najbardziej niekorzystna sytuacja występuje wówczas, gdy niskiemu poziomowi indeksu instytucjonalnego towarzyszy negatywny wpływ na indeks wiedzy, co wskazuje na dalsze ograniczanie potencjału rozwojowego kraju (np. Ukraina). Przykładem najkorzystniejszej sytuacji w analizowanym obszarze jest gospodarka Luksemburga, w której rozwiązania instytucjonalne wpływają w znacznym stopniu na indeks gospodarki wiedzy, rekompensując niedostosowania w zakresie kapitału ludzkiego (indeks edukacji wynosi tylko 6,66 w 10-punktowej skali). Polska z indeksem instytu-

cyjnym na poziomie 7,39 znacznie odbiega od średniej dla Europy Zachodniej (bez Niemiec i Francji).

Dla pełności analizy konieczne jest wskazanie składowych indeksu reżimu instytucjonalnego, obejmującego wielkości gospodarcze i polityczne. Po uwzględnieniu ogólnych wskaźników osiągnięć gospodarczych (dziewięć zmiennych), do wyznaczenia indeksu instytucjonalnego wytypowano dwanaście instytucji ekonomicznych (*economic regime*) oraz siedem instytucji politycznych (*governance*). W szczególności wśród instytucji gospodarczych określających tzw. reżim ekonomiczny w metodologii KAM uwzględnione zostały takie, jak: tworzenie kapitału brutto jako % PKB, handel zagraniczny jako % PKB, bariery taryfowe i pozataryfowe, ochrona własności intelektualnej, kondycja banków, eksport towarów i usług jako % PKB, różnice stóp procentowych, intensywność konkurencji lokalnej, zadłużenie wewnętrzne sektora prywatnego, koszty rejestracji firmy, liczba dni potrzebna na założenie firmy, koszty wyegzekwowania kontraktu.

Instytucje polityczne z natury swojej „redukują potencjalną bezładność działań, zapewniając możliwe warianty działania. Zmniejszają potencjalną bezładność znaczenia, tworząc struktury interpretowania historii i przewidywania przyszłości. Zmniejszają one również komplikacje związane z heterogenicznością, kształtując preferencje uczestników” [March, Olsen, 2005, s. 212–213]. Wśród instytucji politycznych według metodologii KAM znalazły się następujące [KAM 2008], [Kaufman i in., 2008, s. 5]:

- jakość regulacji określana przez obciążenia regulacyjne, wskazujące na częstotliwość występowania niekorzystnych działań administracyjnych,
- rządy praw świadczące o jakości egzekucji praw nabytych, umów kontraktowych, policji, sądownictwa, a także zakres przestępczości,
- efektywność rządzenia państwem świadcząca o kompetencjach systemu biurokratycznego oraz jakości świadczeń publicznych,
- jawność i wiarygodność, zakres prawa głosu i zakres odpowiedzialności, świadczące o jakości praw politycznych, cywilnych i ludzkich,
- stabilność polityczna wskazująca na prawdopodobieństwo wystąpienia niezadowolenia społecznego, przewrotów i zagrożenia terroryzmem,
- kontrola korupcji jako instytucja związana z zakresem wykorzystywania władzy publicznej do realizacji interesów osób prywatnych,
- wolność prasy jako instytucja wskazująca na niezależność mediów.

Wymienionym instytucjom poświęcona jest dalsza część analizy w odniesieniu do Polski i tych krajów, dla których sytuacja instytucjonalna ma specyficzny charakter, a są to – wymienione już wcześniej – takie kraje, jak: Szwecja, Turcja, Ukraina, Luksemburg, a w celach porównawczych zamieszczono także dane dla Europy Zachodniej i USA (tab. 4).

Tabela 4. Indeksy instytucji politycznych według metodologii KAM 2008

Wyszczególnienie	Polska	Szwecja	Turcja	Ukraina	Luksemburg	E. Zach.	USA
INDEKS SYNTETYCZNY	7,39	9,18	7,02	6,38	9,42	8,69	9,16
<i>Różnica indeksów: KI i KEI</i>	<i>0,01</i>	<i>-0,11</i>	<i>0,47</i>	<i>-0,58</i>	<i>0,25</i>	<i>-0,01</i>	<i>0,03</i>
1. Jakość regulacji	6,79	8,93	5,57	2,71	9,79	8,89	9,07
2. Zasady prawa/Rządy praw	6,29	9,50	5,93	2,43	9,36	8,89	8,86
3. Efektywność rządzenia	6,71	9,50	6,14	2,79	9,07	9,04	9,00
4. Jawność i wiarygodność	7,79	9,50	4,43	4,79	9,71	9,25	8,29
5. Stabilność polityczna	5,93	9,29	2,89	4,29	9,93	8,96	6,36
6. Kontrola korupcji	6,14	9,64	6,00	2,57	9,36	8,96	8,50
7. Wolność prasy	2,50	0,43	5,43	5,86	0,57	9,25	1,14

Źródło: na podstawie [KAM 2008].

Indeksy instytucjonalne zebrane w tabeli 4, mieszczące się w przedziale 0–10, po dokonaniu wyboru jednej z wielu opcji (względem wszystkich 140 krajów objętych metodologią KAM), zostały wyznaczone w procesie normalizowania danych źródłowych (tab. 5).

Tabela 5. Wskaźniki instytucji politycznych według KAM 2008

Wskaźniki	Polska	Szwecja	Turcja	Ukraina	Luksemburg	E. Zach.	USA
Jakość regulacji	0,64	1,44	0,21	-0,47	1,79	1,43	1,47
Rządy praw	0,25	1,86	0,08	-0,72	1,83	1,60	1,57
Efektywność państwa	0,49	2,00	0,23	-0,57	1,73	1,66	1,64
Jawność i wiarygodność	0,95	1,55	-0,19	-0,11	1,63	1,46	1,08
Stabilność polityczna	0,22	1,13	-0,65	-0,27	1,51	1,00	0,31
Kontrola korupcji	0,14	2,24	0,06	-0,67	2,01	1,77	1,30
Wolność prasy	22,00	11,00	49,00	53,00	12,00	14,60	16,00

Źródło: na podstawie [KAM, 2008].

Źródłem sześciu pierwszych zmiennych instytucjonalnych jest raport WGI (*The Worldwide Governance Indicators*) przygotowywany przez Daniela Kaufmanna i Massimo Mastruzzi z Instytutu Banku Światowego, z którymi współpracuje Aart Kraay z World Bank's Development Research Group [Kaufman i in., 2008]. Informacje zawarte w raporcie odnoszą się do sześciu wymiarów jakości rządzenia. Obejmują zagregowane i indywidualne miary dla 212 krajów i dotyczą wybranych lat z okresu 1996–2007. Dla wyznaczania wskaźników wykorzystywane są dane dostarczane z 35 różnych źródeł przez 32 różne organizacje. Teoretyczny zasięg wskaźników mieści się w przedziale wartości od –2,5 do +2,5. Ze względu na jakościowy charakter badań, otrzymane wskaźni-

ki obarczone mogą być znacznymi błędami. Niemniej jednak dzięki systematycznym badaniom, nawet z wykorzystaniem niezbyt doskonałych miar uzyskuje się wymierne efekty. Możliwe jest bowiem monitorowanie przemian w zakresie rządzenia w poszczególnych krajach i badania wpływu tych instytucji na różne obszary gospodarki i sfery aktywności ludzkiej.

Siódmy indeks – zmienna w postaci „wolności prasy” określa łączny wynik stopnia wolności mediów w danym kraju w oparciu o 100 punktową skalę, w której oceny w przedziale 0–30 oznaczają pełną wolność, w przedziale 31–60 wolność częściową, natomiast w przedziale 61–100 brak wolności mediów [*Freedom...*, (<http>)].

Wszystkie uwzględnione wskaźniki w odniesieniu do Polski są dodatnie, jednakże ich wielkości bezwzględne w stosunku do wzorca (+2,5) i w stosunku do Europy Zachodniej są nawet kilkakrotnie niższe (prawie 12-krotnie w przypadku kontroli korupcji, czy ponad 6-krotnie w przypadku rządów praw).

PODSUMOWANIE

Zaproponowana metoda analizy pozwoliła jedynie na zasygnalizowanie problemu, który wymaga dalszych pogłębionych badań. Ma on bowiem istotne znaczenie dla nadania właściwego kształtu polityce gospodarczej wielu krajów, w tym Polski, dążących do nadrabiania dystansu rozwojowego.

Coraz obszerniejsza literatura, nie tylko z zakresu nowej ekonomii instytucjonalnej, ale także w ramach tradycyjnego jej nurtu, wykazuje, że instytucje w rozumieniu zasad (reguł gry) we wszystkich krajach wpływają na dokonujące się procesy. Odciskają zatem swoje piętno także na dostosowaniach zasobów ludzkich do wyzwań współczesnej gospodarki, wspierając pozytywne przemiany jakościowe w jednych krajach, a w innych stanowiąc barierę przemian, bowiem „rozwiązania instytucjonalne funkcjonujące dobrze w jednych warunkach, mogą się okazać nieodpowiednie w innych, jeśli nie wspierają ich pewne normy i instytucje komplementarne” [Wojtyła, 2008, s. 30]. Jednakże komplementarność instytucji może mieć również inny wymiar istotny dla ich ewolucji. „W stabilnym systemie powoduje ona wzajemne wzmocnienie się poszczególnych instytucji oraz nasila się ich inercyjność. W przypadku potrzeby głębokich zmian instytucji ich komplementarność bywa utrudnieniem (...). Poszczególne grupy instytucji nie mogą być modyfikowane w oderwaniu od siebie” [Lissowska, 2008, s. 97].

Rozkład wpływu instytucji jest zatem zróżnicowany i – jak wykazano – negatywne oddziaływanie uwarunkowań instytucjonalnych na indeksy wiedzy może dotyczyć nie tylko „nowych”, ale także niektórych „starych” krajów UE.

Wobec problemu niedostosowania poziomu kapitału intelektualnego do wymagań współczesnej gospodarki (dla ponad połowy państw UE syntetyczny wskaź-

nik innowacyjności jest poniżej średniej dla UE-27) i wobec braku w wielu gospodarkach sprzyjających warunków instytucjonalnych do stosowania z powodzeniem wiedzy w praktyce, występuje potrzeba bardziej intensywnego wyjaśniania przyczyn zróżnicowanego poziomu rozwoju poszczególnych krajów.

W kontekście dalszych potrzeb badawczych można sformułować hipotezę o możliwościach regulowania siły i kierunku wpływu uwarunkowań instytucjonalnych na dostosowania zasobów ludzkich do wyzwań współczesnej gospodarki, w ramach procesu organizacyjnego uczenia się. Wymaga to jednak uświadomienia, zrozumienia i zaaprobowania tej koncepcji. Jej upowszechnienie byłoby zbieżne z „duchem” *Raportu o Kapitale Intelektualnym Polski [Raport..., 2008]* i procesem budowania w Polsce potencjału przyszłego rozwoju opartego na gospodarce wiedzy i wartościach kluczowych dla uruchomienia energii przedsiębiorczości i kreatywności.

Fundamentalne znaczenie mechanizmów i instrumentów regulacji w rozwoju GOW wymaga szczegółowej analizy poszczególnych kompleksów instytucji oddziałujących na jakość zasobów ludzkich, które ze względu na wymogi co do objętości artykułu, przedstawione zostaną w odrębnym opracowaniu.

LITERATURA

- Blanke J., Geiger Th., 2008, *The Lisbon Review 2008. Measuring Europe's Progress in Reform*, World Economic Forum, Genewa.
- Borowiecki R., 2008, *Zachowania przedsiębiorstw w warunkach globalizacji i nowej gospodarki [w:] Doskonalenie procesu zarządzania przedsiębiorstwem w obliczu globalizacji. Z teorii i praktyki*, red. R. Borowiecki, A. Jaki, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Kraków, s. 17–32.
- EIS 2007, *European Innovation Scoreboard 2007. Comparative Analysis of Innovation Performance*, Pro Inno Europe. Inno Metrics, Brussels, February 2008.
- Freedom of the Press 2007. Country Reports*,
<http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=16> (stan na 15.11.2008).
- Jarmołowicz W., Knapieńska M., 2005, *Polityka państwa na rynku pracy w warunkach transformacji i integracji gospodarczej*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań.
- Kabaj M., 2006, *Ekonomia tworzenia i likwidacji miejsc pracy*, Wydawnictwo IPISS, Warszawa.
- KAM 2008. *Knowledge for Development (K4D). KEI and KI Indexes*, The World Bank Group, http://info.worldbank.org/etools/kam2/KAM_page5.asp, May 2008, (stan na 24.06.2008 i 15.11.2008).
- Kaufman D., Mastruzzi M., Kraay A., 2008, *Governance Matters VII: Aggregate and Individual Governance Indicators 1996–2007*, World Bank Policy Research Working Paper No. 4654.
- Kukliński A. (red.), 2003, *Gospodarka oparta na wiedzy. Perspektywy Banku Światowego*, Biuro Banku Światowego w Polsce, Komitet Badań Naukowych, Warszawa.

- Lissowska M., 2008, *Instytucje gospodarki rynkowej w Polsce*, Wydawnictwo C.H.Beck, Warszawa.
- March J.G., Olsen J.P., 2005, *Instytucje. Organizacyjne podstawy polityki*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa.
- Milczarek D., 2006, *Zmiana instytucjonalna a wzrost gospodarczy w krajach postsocjalistycznych* [w:] M. Brzozowski, P. Gierałtowski, D. Milczarek, J. Siwińska-Gorzela, *Instytucje a polityka makroekonomiczna i wzrost gospodarczy*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, s. 45–70.
- Raport o Kapitale Intelktualnym Polski*, MG, Warszawa, 10 lipca 2008.
- Rodrik D., 2003, *Growth Strategies*, NBER Working Paper 10050.
- Sachs J.D., 2003, *Institutions Matter but Not for Everything*, International Monetary Fund, „Finance & Development”, June, Vol. 40, No. 2.
- Wojtyna A., 2008, *Teoretyczny wymiar zależności między zmianami instytucjonalnymi, polityką ekonomiczną a wzrostem gospodarczym* [w:] *Instytucje a polityka ekonomiczna w krajach na średnim poziomie rozwoju*, red. A. Wojtyna, PWE, Warszawa, s. 13–36.
- Woźniak M.G., 2008, *Wzrost gospodarczy. Podstawy teoretyczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie.
- Woźniak M.G., 1998, *Dostosowania ilościowe w procesie urynkowienia. Bariery. Perspektywy*, UMCS, Filia w Rzeszowie.

Streszczenie

W długiej perspektywie zasadnicze znaczenie dla wzrostu gospodarczego mają przemiany o charakterze jakościowym, w tym związane z kapitałem intelektualnym. Zasoby tego kapitału w postaci kapitału ludzkiego, potencjału innowacyjnego i poziomu technologii informacyjno-komunikacyjnych mogą być wzmacniane przez jakość różnorodnych instytucji rozumianych jako reguły gry. W praktyce występują również sytuacje osłabiania potencjału społeczno-gospodarczego w wyniku oddziaływań instytucjonalnych. W artykule dowodzi się tej tezy w oparciu o najnowsze statystyki Banku Światowego dotyczące stopnia zawansowania rozwoju gospodarki opartej na wiedzy.

Institutional Conditions of Human Resources Adaptation to Challenges of Modern Economy

Summary

In a long period qualitative transformations, especially connected with intellectual capital, have essential influence on economic growth. Resources of the capital in a form of human capital, innovational potential and high level of information&communication technology can be strengthened by quality of different institutions, understood as rules of the game. In practice, there also appear some situations in which socio-economic potential is weakened by the institutional influence. In the study, the above thesis is being proved, basing on the latest statistics of the World Bank concerning the level of knowledge-based economy development.